

Enne kui Raplast sai linn

Madis Loo, Maret Kangur,
Ester Kangur

Meenustused Raplast

2018

Madis Loo (sünd 1941, lapsepõlv ja kooliaeg möödus Raplas)

„Aasta oli vististi 1958, kui Raplasse otsustati ehitada ujumisbassein. Praegu on selle koha peal Jõe külalistemaja. Miskipärast ei tehtud selliseid kõrguse uuringuid piisavalt, bassein kaevati sinna jõekääru sisse, projekteeriti ühelt poolt vesi sisse, teiselt poolt välja. Ja siis kui bassein sai valmis, oli vaja teha ujula avamine, kohale kutsuti veepallivõistkonnad. Aga vesi oli liiga madal, hakati seda siis paisutama – seda tuli teha küllalt palju. Aga siis ei saanud alevi karjamaalt enam lehma kätte, sest need jäid vee taha, sild oli liiga madalal. Siis käis see võitlus seal tükk aega. Kuid võistlused peeti ära ja ujula avati. Siis aga tuli jälle vesi alla lasta, sest lehmad ei olnud nõus läbi jõe tulema. Pärast avamist see ujulalugu enam-vähem sinnapaika jäigi, sest vett enam nii kõrgele ei tõstetud, jäigi sinna põhja kuskil meetrijagu vett. Ega see vee tõusmine nii kiiresti ikka ei käi.

Neil, kes alevi äärtel elasid olid ikka lehmad. Alevi karjamaal oli oma 20-30 lehma. See oligi seal üle Karja silla, kust käisid lehmad üle. See Jõe külalistemaja on sealt natuke alla. Karja tänav on praegu ka olemas. Jõe käärus oli siis see bassein. Pärast aeti ta täis ja tehti see Jõe külalistemaja – ega selles meetrises vees ei saanud seda ujumist propageerida. Vaat niisugune oli see Rapla basseini ja loomapidamise lugu.

Saviaugud olid muidugi ka siis olemas, juba tellisetehase ajast. Ma ei tea, kas juba tsaariajast hakati seda tellisetehast tegema, neid auke ikka kaevati, sinna tekkis vesi – põhjavesi ja Rapla [Vigala] jõgi on ikka umbes samal tasemel. Praegu on seal tehtud mitu auku nii, et jõgi voolab läbi. Selleaegne jõgi on kinni pandud, kinni tammitud, kas koprad või inimesed ja jõgi on juhitud sealt jõeäärsetest aukudest läbi, et umbe ei kasvaks.“

Madis Loo ja Maret Kangur (snd 1941, neiupõlvenimega Loo, lapsepõlv ja kooliaeg möödus Raplas)

„Ju siis oli Järvakandi koolimaja (vana Järvakandi oli Purku, enne klaasitehast) nii suur maja, et seal oli teise poole rentnik Fuks (Fuchs). Rapla kiriku ukсед ja aknad tegi see puusepp Fuks Järvakandi koolimajas. Kehtna tee ääres oli see koolimaja. Fuksid ise elasid Raplas Eha tänaval, Moosest järgmises majas. Villema vanaisa Jüri Seyub oli Järvakandi koolimaja rentnik, mõisa poolt oli see talle rendiks antud ja allrentnik oli veel see Fuks.

Siis oli sihukene lugu, et Murisaare Mihkel tuli Rapla poolt laadalt, vintis nagu laadalt ikka tullakse, keeras siis selle tee peale sisse, kust Kehtna poole läheb – ju ta elas kuskil sellest koolimajast edasi. Kurvi peal tuli suure hooga, nii et vankri tagumine ratas tuli ära ja veeres sinna kraavi. Murisaare Mihkel sõitis sinna koduhoovi välja, naine tuleb ka vastu, näeb, et vankri ratas on kadunud. Mihkel noominud siis hobust, et kuidas sa ei näe, et vankri ratas ära kaob. Vankriga ei saanud ratast otsima minna, võttis siis hobuse aiste vahelt välja, ronis selga ja läks seda ratast otsima. Ratas väga kaugel ei olnudki, seal kurvis ta kohe nägi seda. Tuleb hobuse seljast maha ja katsub seda ratast, aga ratas käes ei saa hobuse selga tagasi – ei tulnud see aga ühte- ega teistpidi välja. Lõpuks jättis ratta sinnapaika ja sõitis hobuse seljas koju tagasi. Natukese aja pärast viis ta eit selle ratta ära ilma hobuseta.

Murisaare Mihkel oli kõva jutumees, temal olid kõrtsijutud, hooples ikka: „Mul oli üks väga hea obene, aiateibad läksid kui verstepostid! [M. K.: „See on ju teosammul. Verstepostid läksid kui aiateibad – siis kihutad, aga vastupidi on ju üliaeglane!“] Hommikul vara hakkasin Järvakandist minema ja õhtu päeva loojangul olin aegsasti Kuriksel väljas. See oli kaks nädalit enne jaani ja seda vahet on oma kõpa kolm ja pool versta.“ Ja veel pajatas Mihkel: „Mina olin noorest peast ikka üks väga kõva mees, juuksed olid mul valged kui linapeo.“ Kui kõrtsis kippus kakluseks, ütles ta kellelegi: „Hoia mind selja takka kinni, ma peksan selle

kõrtsi tühjaks.“ Et keegi selja tagant pähe ei saaks lüüa. Nojah, peksiski selle kõrtsi tühjaks. Ja siis saksa kambris oli üks mees, kes küsis, et kes on see valge peaga mees, kes kõrtsi niimoodi tühjaks peksis. ja siis teised ütlesid, et see on Murisaare Mihkel – tema vastu ei saa siinkandis mitte keegi!

Teda hüüti ka Mustlase Mihkel, ta põhjendas seda nii, et mustlased vahetasid ta ära, enne oli ta valge peaga.“

Selle loo rääkis Villema vanaisa [Jüri Seyub (1869–1959), Villema talu peremees, talu asub ka praegu Ridakülas] ja tõenäoliselt leidsid sündmused aset 19. sajandi lõpus või 20. sajandi alguses. Aga Mihkli-lugusid räägiti hiljem suust suhu edasi.

Maret Kangur (sünd 1941, neiupõlvenimega Loo, lapsepõlv ja kooliaeg möödus Raplas)

„Olin lapsena suur lugeja ning Rapla raamatukogu sage külaline. Raamatukogu asus enne jõe ääres, silla lähedal, pangamaja kõrval väikses hoones. Tol ajal, 1950. aastate alguses, kui olin 9–10-aastane, ei ilmunud just palju lasteraamatuid. Mäletan, et kui ma siis jälle raamatukogu uksest sisse astusin, oli raamatukoguhoidja nõutu ilmega ja ohkas, et mida ma sulle, laps, nüüd küll lugeda annan. Seega tuligi olude sunnil lugeda täiskasvanute raamatuid, näiteks juttude kogumikku „Vilja igast salvest“, mis tundus üksjagu igav.“

„Praeguse Talupoe ja Benu Apteegi hoone taga oli eri aegadel, 1950. aastate teisel poolel, korvpalli- ja tenniseplats. Tol ajal oli sportimisvõimalusi vähe, võimlat ei olnud, oli ainult saal, kus toimusid ka aktused ja kontserdid, koolimaja taga oli staadion juba olemas. 1950. aastate lõpus ja 1960. aastate alguses oli korvpalli- ja võrkpalliplats otse kultuurimaja taga.“

„1950. aastate teisel poolel oli Kultuurimajas palju üritusi, toimusid kontserdid, korraldati tantsukursusi. Tüdrukutel tuli poisse tantsima õpetada, sest poisid olid nagu puuhobused.“

Ester Kangur (sünd 1971, lapsepõlvesuved, koolivaheajad ja nädalavahetused möödusid Raplas Pargi tänaval)

„Mäletan, et 1970. aastate lõpus ning 1980. aastate alguses keskpaigas oli jäätiseputka praeguse Coopi kaupluse kõrval, praeguse juuksurialongi ees Tallinna maantee ääres. Käisime seal iga päev jäätist ostmas. Oli teada, mis kell jäätiseauto Tallinnast tuleb ja sättisime end varakult järjekorda. Kusjuures paremat jäätist, nagu „Eskimo plombiir“, toodi sageli vaid paar kasti, nii et kõigile ei jätkunud. Jäätisekioski müüja oli Anne Veski ema – ta oli väga tore, sõbralik ja lahke.“

„Kino oli 1970. aastate lõpus ja 1980. aastate alguses praeguse kultuurimaja saalis ja filme näidati sageli. Põhiliselt sai vaadatud India kaheseerialisi filme, nagu „Kättemaks ja seadus“, „Zita ja Gita“, ning aeg-ajalt õnnestus näha ka Ameerika filme, näiteks „Hõbeunelmaga võidusõitja“ ja „Röövimine Ameerika moodi“. Saal oli jaotatud kaheks, keskel oli vahekäik. Mäletan, et ekraan polnud otse, vaid oli millegipärast ühele poole viltu. Kuna „Helisevale muusikale“ olid paremad kohad välja müüdnud, siis tuli istuda paremasse äärde esimesse ritta. Paraku paistsid selle koha pealt kõigi näitlejate näod viltuse ekraani tõttu täiesti piklikud. Väga raske oli naeru tagasi hoida, kuigi tegemist polnud komöödiafilmiga.“

Alati kontrollis kinopileteid Kivnurme Reet, kes elas meie tänaval.“

„Minu vanaema Hella Loo (1906–1984, töötas Jürna tellisetehases ja hiljem Estoplastis kassapidajana) rääkis alati, et Rapla inimesed käivad ilusti riides. Nii et alevisse minnes sättis ta end alati põhjalikult. Tallinna maantee 23, Jaasi majas, kus praegu on kommipood ja rattakauplus, oli 1970. aastate lõpus ja 1980. aastate alguses galanteriikauplus. Mäletan, et vanaema palus mul sageli sealt talle käte määrimiseks glütseriini osta. Selle poe sümpaatne müüja on mulle meelde jäänud – ta töötab praegu Coopi hoone teisel korrusel Vestise kaupluses.“

„1970. aastate lõpus ja 1980. aastate alguses asus kellaparandus galanteriikaupluse vastas. Vanaema palus mul aeg-ajalt käe- või äratuskella parandusse viia. Kellassepp Miša oli selline muhe mees, oskas nalja visata, aga samas tundis oma tööd hästi. Ka vanaema hindas tema oskusi – kui ta ühe kella juba ära parandas, võis kindel olla, et see tiksus siis mis jaksas.“

„Miilits asus 1970. aastate lõpus ja 1980. aastatel Viljandi maantee ääres, praeguse Matilda poe majas. Maja ees oli teadete tahvel tagaotsitavate isikute ja kurjategijate mustvalgete fotodega. Aastaid rippusid seal ühed ja samad fotod. Käisime vennaga neid seal sageli inspekteerimas – äkki on mõni uus kriminaali pilt üles pandud. Sõitsime ratastega Rapla peal ringi ja jälgisime inimesi, et ega mõni tagaotsitav vastu ei tule, et saaksime siis kohe miilitsale ette kanda.“

„Olime sõbrannaga 1987. aasta suvel kuu aega Jaama kaupluses müüjaõpilased. Minu eesmärk oli jalgratta ostmiseks raha teenida. Kuna oli puhkuste aeg ja töötajaid nappis, pandi meid õlleletti õlut ja sigarette müüma. Olime 16-aastased, alaealised, ning ilma igasuguse kogemuse ja väljaõppeta. Ühtlasi oli meie ülesandeks ostjate vanust kontrollida (kuigi ise olime alaealised). Valitses Gorbatšovi-aegne kuiv seadus ja alkoholi hakati müüma alates kella 14-st.“